

Odvrátit zrak, ale nepřestat číst

Básnický debut lana Mikysky, nazvaný Partitury pro čtenáře, se snaží zachytit lidský jazyk v jeho zárodečných formách. Sbíрка na malém prostoru kombinuje experimentální postupy, které v souhrnu poskytují návod k reflexi způsobů, jimiž vnímáme a vytváříme zvuk.

JAN FAIX

Umělecký projev hudebního, literárního, scénického tvůrce, improvizátora a performeru lana Mikysky (nar. 1994) se vyznačuje zejména hledáním nečekaných souvislostí napříč komplexem lidského vnímání, myšlení, jednání, tvoření a nejrůznějších prostorů, v nichž se všechny tyto aktivity a procesy odehrávají. Většinou obsahuje také sdělení o pohrdání zbytečně egoistickým plýtváním materiálními statky, a je tedy vlastně logické, že jeho básnická sbírka vyšla jakožto příloha k sedmasedmdesátému číslu literárního časopisu *Psí víno*.

Rodící se jazyk

Pokud jsem o projektu *Škrábanice* Jaromíra Typlta a Michala Rataje (2009; na CD 2014) psal jako o poezii ve stadiu zrodu, v Mikyskových *Partiturách pro čtenáře* se můžeme setkat dokonce s prvními životními projevy rodícího se jazyka – tedy s představou, významovým vztahem a počátečními náznaky pohybu mluvidel

(tzv. subvokalizace), k jakým často dochází například při přemýšlení nebo tichém čtení. Mikyska nám nabízí náhled na všestrannost dějů „v hlavě“ prostřednictvím mnoha technik: od graficky, strukturně a lexikálně přepestré poezie přes hudebněkompoziční řešení až k instrukcím pro sledování čtenářovy fyziky a pro vnímavý pohyb v reálném prostoru, především po Praze (přiložena je i mapka). Sbíрка je výjimečná také v tom, kolik sémantických linií cíleně vystřeluje vně textu i knížky do čtenářova prožívání, jazykových zvyklostí, zvukových či hudebních zkušeností i paměti obecně, do dalšího dění v čtenářově okolí a také do rozmanitých intertextových sfér – od fenomenologa Maurice Merleau-Pontyho a soudobé české literární vědy až po českého vlastence a průkopníka poezie pro děti Karla Aloise Vinařického.

Sbíрка není rozčleněna do ucelených oddílů, ale do střídaných se „typů“. „Etudy“ se rozličnými způsoby zaměřují na sledování subvokalizujících mluvidel pomocí her s hláskami, onomatopoeickými souvislostmi a vztahy mluvčího k výpovědím jak v češtině, tak v abstraktním zaumnném jazyce, případně k obyčejnému přeroku či přepsání. „Preludia“ odhalují širokou škálu naší nejen zvukové fantazie v etymologických a historických souvislostech. Části shrnuté pod hlavičku „Cvičení sluchu“ jsou spjaty s vnímáním konkrétních lokalit v uměleckých přesazích, „Intermezza“ zase nabízejí širší souvislosti a pohledy na autorův básnický svět. Jediný foném nebo záměrný překlep tu může být stejně důležitý jako osobitý básnický obraz. Z textu většinou vzejde i poznatek v obecnější rovině; vždy je ale přítomna hra s fantazií. Konečně „Poznámky k provedení“ mají pro sémantický celek mnohem větší význam než předmluva u jakýchkoli básnických sbírek, s nimiž jsem

se kdy setkal. Neokázalá, ale pestrá grafika, na které Mikyska spolupracoval s designérkou Anastasiou Vrublevskou, přitom překvapuje stránku od stránky.

Hoboj v dětském pláči

Osobitým způsobem přistupuje lan Mikyska se svými *Partiturami pro čtenáře* také k formátu básnického čtení. Například na podzim loňského roku na festivalu ha!wargarda v Krakově používal videoprojekci s instrukcemi k tiché četbě, pouštěl terénní nahrávky a šel na pódium příkladem v soustředěném poslechu a intenzivním pozorování vlastní představivosti. Bylo v tom i performativní gesto, které poukazovalo na hranici mezi aktivitou a pasivitou. Během svého „čtení“ vlastně nepromluvil ani slovo, a přesto se z publika sledujícího „partitury“ zničehonic ozval třeba hromadný tichý smích. Autor vedl neslyšnou, avšak zábavnou a členitou komunikaci se svými posluchači.

Tento zdánlivě malý a skromný sešitek je nabitý mnoha přístupy k imaginaci, a to je krása sama o sobě. Nemohu se zbavit asociací s už skoro sto let starým českým poetismem, zde ovšem interdisciplinárně rozvětvenějším, mám-li jako umělecké sdělení vnímat vedle netradičních básnických textů třeba čtyřvětou hudební formu ve zvuku jedoucího metra, dopadání zrna ryže na zadní desku houslí v různých situacích nebo třeba hobojoy koncert v dětském pláči. I současný svět lze podle této knížky vnímat jako čistě pozitivně inspirující proud svobodné poezie a estetiky zvukového dění.

Řečeno s třetí „etudou“: „Já nevím, jakým hlasem tento text čtu (...) Já dál zvučí tímto textem“. Příjemný poslech.

Autor je hudebník a publicista.

Ian Mikyska: Partitury pro čtenáře. Spolek přátel Psího vína, Praha 2016, 48 stran.

mezi jednotlivými výpověďmi není častota čitelná, a přestože se v rámci jednotlivých promluv občas prolínají děje či postavy, nelze si utvořit konzistentní obraz dané události. Nejen kvůli tomu, co daní lidé zapomněli, ale třeba i proto, že si mnohé chtějí pamatovat jinak. Téma paměti, tedy jakési stručné dějiny každého z nás, jsou tak hlavním hybatelem děje a čtenář má za úkol si svou Rubikovu kostku poskládat sám. Snad neprozradím příliš, když řeknu, že hlavní hrdina kostku nikdy správně nesložil.

Telefonát na záznamník

Maňákova snová prvotina je plná absurdních situací a dosti netradičních postav, naproti tomu děj *Rubikovy kostky* je vlastně banální. Postavy jsou nevýrazné, prostor vyprávění se příliš nehýbe z interiéru několika bytů. Opouští je většinou jen ve chvílích vzpomínání, kdy se dostáváme tu na Slovensko, tu do škodovských hal či zaniklých pohostinství. Ale protože se jedná právě o vzpomínky, je příběh zahalen jakýmsi oparem. Detailnost Maňákova vyprávění se opájí každodenností a prostotou. Čtenář je tak obeznán s receptem na sváteční štrůdlí babičky hlavního hrdiny i s obsahem nákupního košíku při návštěvě supermarketu, protože naše životy ostatně obsahují plno banálních momentů. Podobně nijaký je i čas: přestože se děj knihy odehrává v několika málo dnech, vše se nepříjemně vleče. Jako by se tok času zastavil kdysi v minulosti. Naznačuje to nejen hudební vkus hlavních postav (reflektující prakticky jen Karla Gotta a Karla Kryla), ale i jejich vzájemné vztahy, které se aktéři navzdory všem problémům snaží idealizovat, převádět do bezproblémového bezčasu.

Nepřekvapí, že i hlavní hrdina Ondřej je nepříjemně pasivní. Z Prahy, kde pracuje jako gymnaziální učitel, s vděkem utíká před nezvládnutým rozchodem, a když je konfrontován s rodnou Plzní a faktem, že ani zde není život takový, jak si jej představoval, prchá zase, tentokrát do vzpomínek. Jeho největší aktivitou je tak závěrečný telefonát – na záznamník. Podobně je prezentován vztah mezi matkou a otcem, kdysi narušený otcovou předpokládanou nevěrou. Místo aby se situace řešila, je přecházena, ignorována, zastírána. Tato zdánlivá vada však v kontextu knihy funguje. Proč tomu tak je?

Vyprávěná každodennost

Četl jsem *Rubikovu kostku* jako promyšlenou analýzu toho, jak lidské osudy utvářejí dějiny. Při takovém čtení nejsou rozhodující ani pasivní hrdinové, ani jednotlivé mluvící hlavy přibližující „škodovskou vzpoureu“, kterých je tolik, že se v nich čtenář ztrácí. Podstatný je způsob, jak něco tak banálního, jako je lidský život, zakompilujeme do učebnic a řečneme třeba, že takhle vypadala druhá světová válka nebo revoluce, tak vypadá dobro, tak zlo. Maňákovu se podařilo vystihnout každodennost a s dějinami ji konfrontovat. Ukázat, že dějiny nejsou nic jiného než vyprávění vybraného konkrétního každodenního příběhu, který jsme se v daný moment rozhodli prezentovat.

Historie Ondřejovy rodiny postavená tváří v tvář historii jednotlivých aktérů vzpoury ukazuje nejen fakt, že každý danou situaci vnímá naprosto rozdílně, ale i to, že dějiny často vznikají na základě hlouposti. Ondřejův dědeček se stal nechtěným účastníkem povstání ve chvíli, kdy proti rozbouřenému davu bránil nově zapůjčenou knihu z knihovny; bohužel se jednalo o marxisticko-leninský titul, a tak se dočkal odměny v podobě režimní medaile, což jej celý život trápí.

Rubikova kostka je velmi komplexní text, jehož trivialita je jen zdánlivá. Maňák sice opustil pole fantazie, ale jeho základní devíza – tak trochu hemingwayovské vyprávění příběhu – mu zůstala. Číst *Rubikovu kostku* je vcelku obtížné, protože její stěny musíte natáčet a jednotlivé tahy promýšlet, analyzovat, zda do sebe zapadají. A jestli vůbec zapadnout mohou.

Autor je básník a redaktor časopisu *H_laluz*.

Vratislav Maňák: Rubikova kostka. Stručné dějiny uchavců. Host, Brno 2016, 315 stran.

Jak se píše dějiny

Román Rubikova kostka mladého prozaika Vratislava Maňáka vypráví příběh jedné plzeňské rodiny mezi „škodovskou vzpoureu“ roku 1953 a současností. Důležitější než rekonstrukce historických událostí je zde zachycení každodennosti a především téma paměti, vzpomínky a zapomínání.

TOMÁŠ ČADA

Vratislav Maňák debutoval v roce 2012 povídkovou sbírkou *Šaty z igelitu*, za kterou obdržel Cenu Jiřího Ortena. V knize prokázal cit pro detail a atmosféru, velkou míru fantazie i lásku ke groteskním situacím. Ostatně nestane se často, aby vám někdo vyznal city tak, že vám vyřeže z těla srdce. Jak napsala Ivana Frühaufová: „Šaty vyrobené z igelitu evokují představu něčeho, co je, ale zároveň není. A právě na této hranici příběhy balancují – mají většinou pomalý rytmus a žádají si čtenáře celého.“ Maňák zde naznačil, že nechce být snadným autorem, a že pokud nejste jako čtenáři ochotni jít trochu dál za napsaný text, asi vám jeho kouzlo proteče skrz prsty. V románu *Rubikova kostka*, jenž nese podtitul *Stručné dějiny uchavců*, hraje stejně jako u Maňákova debutu zásadní roli název knihy a ani zde není to hlavní odvyprávěno přímo. Je třeba domýšlet.

Knihu autor charakterizuje jako retro román či jako román o paměti. Příběh je vystavěn na půdorysu skutečných událostí z Plzně roku 1953, kdy po měnové reformě došlo k prvnímu protivládnímu povstání ve východním bloku. Román popisuje nejen osudy jedné rodiny od této události po současnost, ale prostupují jej i výpovědi svědků vztahující se k plzeňské vzpouře. Souvislost

